

ЕВРОПА И БАЛКАНОТ: ИСТОРИСКО НАСЛЕДСТВО И КОНСТРУКЦИЈА НА КОЛЕКТИВНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ

«EUROPE AND THE BALKANS: HISTORICAL HERITAGE AND CONSTRUCTION
OF COLLECTIVE IDENTITIES»

by Strashko STOJANOVSKI

Source:

Journal for European Issues EVRODIJALOG (Списание за европски прашања ЕВРОДИЈАЛОГ),
issue: 11 / 2009, pages: 173-186, on www.ceeol.com.

The following ad supports maintaining our C.E.E.O.L. service

eBooks on Central, East and Southeast Europe

Christen und Türken.

Ein Skizzenbuch von der Save
bis zum Eisernen Thor

The Christians and the Turks.

A Travelogue from the Sava River
to the Iron Gate

By **Siegfried Kapper**

Textor Verlag GmbH,
Frankfurt am Main, 2008, (in German)

Digsimile (i.e. text-based digital
re-edition) of the First Edition in
Leipzig, 1854 .

In the first and second part of "The
Christians and The Turks", Siegfried
Kapper presents his personal travel
observations of the life of the people
living at the Croatian border, espe-
cially the life of the Bosnian Turks.

more on:

www.dibido.eu

Страшко СТОЈАНОВСКИ

ЕВРОПА И БАЛКАНОТ: ИСТОРИСКО НАСЛЕДСТВО И КОНСТРУКЦИЈА НА КОЛЕКТИВНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ

Корените на Европската култура, историја и цивилизација се наоѓаат во источниот Медитеран, односно во јужните делови на Балканскиот Полуостров (Peri, 2000: 12). Токму оваа реченица е дел од официјалната денешна Европска историска и интелектуална мисла. Интелектуалната традиција на Западот, како и самата западна Цивилизација е спој на две традиции, кои настанале во древниот свет: Јудео-Христијанската и Грчко-Римската (ibid). Токму овие две традиции своите корени на европско тло ги имаат во деловите на Балканот т.е. тука се и почетоците на античката “Хеленска цивилизација”, која во европската мисла, свој континуитет има во лицето на Римската империја, но и почетоците на христијанството во Европа.

Во овој географски простор во голема мера се поклопуваат европското и балканското културно наследство. Античките, “Хеленски” философи кои се поставени во основите на современата Западна цивилизација, подеднакво му припаѓаат и на Балканскиот

Авторот е асистент на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ Штип

Полуостров, па од тука во овој дел Балканот не е само географска одредница која е дел од географска Европа, туку е и дел од европското културно наследство. Но, она што се чини дека модерната интелектуална мисла го занемарува е улогата на периодот кој е медијатор меѓу Класичните Хелени и Римската Империја е универзалниот свет на Источниот Медитеран кој постоел и интегрално функционираше во периодот по освојувањата на Александар III Македонски, уште попознат и како *Period Hellenistique* во француската модерна историографија, или *Macedonian period* во Англо-американската. Синтезата помеѓу античкиот Исток и Запад, која е овозможена преку овој период, е втемелена во основите и на Римската Империја од почетоките на новата ера, а преку неа и на Средновековната држава на Франките, но исто така и на Средновековното Источно-Ромејско Царство (попознато како Византија), па дури и на Арабјанската и Османлиската Империја.

Римската Република, а потоа и Римската Империја, функционираше како совршено изградена институционална целина (ibid, 39). Покрај Римското право и значајните архитектонски достигнувања, Рим е значаен пред сè по промоцијата на монотеистичкиот принцип на еден бог на небото и еден владетел на земјата. Токму поради ова и покрај првичните отпори, христијанството многу бргу станало официјална, па и државна религија. Но, сплетот на настани, преку поделбата на Империјата и создавањето на нов центар во Константинопол и брзиот крај за Западното Римско Царство, овозможил континуитетот на т.н грчко-римска традиција да премине во Источно Ромејското Царство-Византија.

Византиската култура не била едноставен продолжувач на класичната Римска Империја. Таа претставувала синтеза на христијанството, теологијата, но и филозофијата и световното. Јустинијановиот кодекс бил првата систематизирана правна рамка, а црквите и манастирите на Балканскиот полуостров и во Мала Азија се просторите каде што настанале првите универзитети. Ширењето на писменоста било поврзано со постоењето на грчкиот јазик, кој иако истиснат во голема мера дури и од деловите на средновековна Грција (каде претходно цутела хеленската култура) опстојал благодарение на црковната употреба и употребата како јазик на трговско-посредничка комуникација. Од IX век на територијата на Бугарската средновековна држава, која се проширила на поголемиот дел од Полуостровот, како и во дел од Ромејската држава, се развила словенската писменост, која понатаму во Средниот век се развивала во состав на Македонското, Самоилово

царство, а подоцна и во рамките на Српската средновековна држава. Паралелно со ширењето на словенската писменост се ширело и христијанството меѓу Словените на Балканскиот Полуостров.

Под налетот на т.н “Голема преселба на народите”, особено во раниот среден век, западниот дел на Римската империја претрпел коренити измени. Средновековната држава на Франките, како и конституирањето на Папската држава во Ватикан, имале решавачка улога за развојот на Средновековна Западна Европа. Покрстувањето на Германите, како и на Западните Словени под покровителство на Рим, го опфатиле и делот на Балканскиот полуостров кој по поделбата на Римската Империја влегол во нејзиниот западен дел. Подоцнежниот раскол на Источната и Западната христијанска црква, придонеле за категоризирање на населението на Православно, Ортодоксно и на Римокатоличко. И додека католичката религија се зацврстувала на Запад за консолидација во одбраната од Арабјаните, на Исток православието се проширило во Киевска Русија, протегајќи се сè до Урал. Од тука Европа е поим кој се раѓа од метежот, со нејасни граници, со променлива геометрија која трпи раскинувања и преобразби (Morin, 1989: 25). *“Почетоците на дефинирањето на границите на Европа се поврзани со поделбата на Христијанските цркви на Православна и Католичка, но и со распространетоста на архитектурата и јазиците”* (Domenak, 1991: 61-68).

Значајна етапа за развојот на европската култура имаат крстоносните походи. Под мотото *“за ослободување на светите земји”*, за прв пат во историјата, под превезот на Ватикан, се обединиле териториите на Европа, кои денес го сочинуваат делот препознаен како *“Западна Европа”*. Колективниот дух кој тогаш се создал против заедничкиот *“човечки и божји непријател”* виден во лицето на Исламот, бргу се пренаменил во еуфорично и спектакуларно освојување на Константинопол и потчинување на главниот христијански опонент. Ова кај балканските православни Христијани оставило голем негативен печат. Подоцна, во 1453 година, дури и пред надвиснатата Османлиска опасност, тие попрво ја одбрале османлиската *“Чалма”*, отошто папската *“Тугра”* (Острогорски, 1992: 684-689).

Главните компоненти на западно-европската цивилизација се наоѓаат во христијанскиот поглед на светот, во чиј центар се поставени бог, поединецот и класичниот хуманизам.¹ Ваквата перцепција

---

¹ Во центарот на класичниот хуманистички поглед на светот се наоѓаат разумот, односно рационалната свест и поединецот (Peri, 2000: 47,48).

на реалноста се развивала во деловите на Западна Европа во Доцниот Среден век. Ова било проследено со два значајни историски настани: освојувањето на Константинопол од Османлиите, со што се надвиснала нова опасност над Европа; и големите географски откритија, откривањето на поморскиот пат до Индија и откривањето на Америка, со што се отвориле нови трговски можности. Сето ова, проследено со оформувањето на големите европски градови и метрополи, придонело за развојот на интелектуалната мисла и формирањето на првите западно-европски универзитети. Исто така, постои уште еден значаен фактор за брзиот подем на Западна Европа, а тоа била појавата на Реформацијата и Протестантизмот. Протестантската етика одиграла важна улога во развојот на граѓанството и капиталистичкиот начин на стопанисување.

Паралелно со ова во Европа се развивала научната мисла, која почнала да се ослободува од црковните догми и започнал да гради еден нов свет во кој ќе доминира, онаа што Кант го нарекува “рационален ум” (Pegib, 2000: 255-258). Развојот на писменоста преку печатените медиуми придонел за брзото пренесување на новиот начин на размислување меѓу урбаните интелектуалци. Сето ова навестило создавање на една нова перцепција на светот, преку креирање на идеолошкиот поглед на околината, но и на пошироката замислена заедница (Андерсон, 1998: 101-162).

На истокот на Европа од крајот на XIV век, Византиските поседи влегле во составот на Османлиската Империја, која ќе егзистира сè до втората половина на XIX и почетокот на XX век. Судбината на народите кои го населувале Балканскиот Полуостров била врзана со судбината на двете империи на кои им припаѓале, Османлиското царство и Хабзбуршката монархија (од 1867 година - Австро-Унгарија). Но, кон крајот на XVII век се појасни стануваа интенциите на големите светски сили (Англија, Франција, Русија, Хабзбуршката монархија), да влијаат врз Османлиската Империја и со тоа активно да учествуваат во креирањето на историјата на балканските народи.

Османлиското владеење создало нова слика за овој дел од Европа. Традиционалните антагонизми меѓу православието и католичкото христијанство, постепено добиле второстепено значење со ширењето на Исламот на Балканот. Новата исламска култура под закрила на Султанот и државата бргу се проширила меѓу домородното население, креирајќи ја помалку или повеќе денешната слика на религиски и културни диверзитети.

Идеолошките придобивки произлезени од Француската револу-

ција и Наполеоновите освојувања, и на Балканот ја навестиле новата ера на национализмот и либерализмот. Под закрила на историцизмот и просветителството, западноевропските идеологии се судриле со милетската конфесионална поставеност во Османлиската империја. Со мултипликацијата на христијанските милети врз јазична и етничка основа, се навестила појавата на национализмот и градењето на новите национални држави на Балканот.

Модерниот национален идентитет во Европа се создава во XIX век. Сè дотогаш, дури и “старите нации”, како што се Французите, поставувале прашања за природата на својот идентитет. Од овие позиции се развиваат и европските национализми. Во Германија национализмот е условен од припадноста на територијата и расата, а во Франција слободната волја има предност над историско географската предодреденост (Domenak, 1991: 41-44). Антони Д. Смит прави јасна дистинкција помеѓу **културната заедница** која е одлика на антиката и моделот на **нација-држава**, кој е одлика на модерноста, односно периодот од XVIII век па наваму. Имено, според Смит, во антиката иако постои извесна форма на културна идентификација и колективно делување, сепак не постои кохезивноста што ја нуди модерната држава, а со тоа и не постои таков систем на колективна свест, како што е националната (Smit, 1997: 17-38).

Кај граѓанското, западно сфаќање на моделот на нацијата, националниот идентитет подразбира заеднички простор за живеење како и заеднички институции. Како пандан на ваквиот модел се развива ориенталниот, уште и така наречен етнички модел, во кој за разлика од западниот модел каде можете да изберете на која нација ќе припаѓате, не се остава можноста на субјективен избор, т.е. се станува член на истата од самото раѓање. Источниот модел на формирање на нациите нуди истакнување на улогата на семејството. Семејството претставува основа за каква и да е општествена наградба, а со тоа и основа за градење на националниот идентитет. За разлика од западниот модел кој ја истакнува територијата, со источниот семејството, родот и крвното сродство се темел на идентитетот. Со тоа местото на институционалното право и закони во западниот (**граѓански модел**), на исток (**етничкиот модел**) се заменети со доминација на обичајното право и јазикот на соодветниот етникум или род. Притоа нацијата е еден вид на над-семејство (ibid).

Процесот на дефинирање, поради неговата историска, политичка и економска моќ го привилегира Западот како стандард, наспроти кој се дефинирани сите “Други”. Луѓето од Западот поседуваат релативна

автономија да создаваат слики за туѓите општества онака како што им одговара, поради постоечката политичка нерамнотежа.² Сепак како непобитен факт се наметнува заклучокот дека не постои заеднички “Западен” стереотип за Балканот. Да се тврди ова, не значи дека не постојат заеднички обрасци, туку дека не постои заеднички, единствен “Запад”. И дури и внатре во посебните национални стереотипи, информирани така како што беа од страна на своите релевантни политички и интелектуални дискурси, постоела голема дисперзија во мислењата и ставовите, што рапидно се зголемува кога се разгледуваат нивните нијанси (Тодорова, 2001: 170).

Сликата за себе која ја гради европската мисла во XIX век е претставата за Оксидентот, наспроти кој лежи Ориентот. Но, она што значи Ориент, во зависност од политичките прилики, е различно во двата века на постоењето на модерните нации-држави. Доколку во XIX век Османлиската Империја била дел од Ориентот, во поголемиот дел на XX век тоа е Социјалистичкиот блок и СССР, за да кон крајот на истиот вниманието повторно биде завртено кон југоисточните делови на Европа. Ваквата перцепција најчесто била поврзана со негативните стереотипи и супериорниот однос кон аголот на перципирање во однос на Другоста. Ориенталната слика Западот ја формирал и формулирал со воведувањето на предметите кои се однесуваат на овие простори на западно-европските универзитети (Саид, 2003: 56-59).

Колективниот идентитет во западна Европа се развива под претезот на националното обединување и создавањето на националните држави. Во периодот по Француската револуција од 1789 година, како и под влијанието на прекуокеанските идеолошки струења кои доаѓале од новоформираните Соединети Држави, настанала револуција и во европската мисла. Дотогашната реакција кон црквата создала еден свет во кој доминирал рационалниот ум и рационалниот суд. Но, ова довело до апатичност и до реакција од страна на европските романтичари кои се повикувале на далечното културно минато на народите, што пак било искористено во обликувањето на модерниот национализам (Peri, 2000: 249-255). Развојот на идеологијата и обединувачките процеси од втората половина на XIX век, придонеле за создавање на

2 “Западните антрополози при опишувањата на општествата кои што можеби ги имаат проучено подлабоко и со симпатии, најверојатно ќе се соочат само со својата чест како со контрола на претставите што ги создаваат. Дури и ако оние кои што се опишани ја прочитаат и потоа ја отфрлат таа претстава, не е многу веројатно дека нивното одбивање ќе се чуе во академските и социјалните кругови кои што за антрополозите се од највисоко значење”(Тодорова, 2001: 89).

предуслови за милитаризација на Западна Европа. Потребата за нова распределба на колониите, која настанала како реакција на националното конституирање, но и под притисок на брзиот економски развој, придонеле за блоковско групирање и ја вовеле Европа во Првата Светска војна.

Османлиската држава до доцниот XIX век била наднационална (или подобро кажано: ненационална) Империја со силни средновековни карактеристики, во која бирократијата, се чини, била единствената заедничка институција што ги поврзува, но не и спојува, различните делови од населението. Тодорова констатира дека Османлиското царство не го создало интегрираното општество. Она што некои балкански историчари и антрополози не сакаат да го разберат е дека ова Царство не се ни стремело да оствари таква интеграција, па дури и асимилација. Така, борбата за националното ослободување и создавањето на национални држави, не претставува само целосен и радикален раскин со минатото, туку и негација на тоа минато. Ова овозможило формирањето на нациите да се изврши на два основни принципи, како што се јазикот и религијата (Тодорова, 2001: 240, 241).

Со директна воена и политичка интервенција биле создадени сите балкански држави во XIX век, почнувајќи со создавањето на Грчката држава во 1830 година, па сè до големата Источна криза (1875-1881г.), кога на Берлинскиот конгрес од 1878 година, со државност се здобиле Србија, Црна Гора, Романија и Бугарија. Мировните конференции, а не локалните буни и востанија, биле местото на кое се раѓале балканските нации. Во реалноста, војската од 160 000 војници што Русија ја испратила преку Дунав во 1877 година, сторила повеќе за ослободувањето на балканските Христијани од кој и да е ајдут или арамија (Мазовер, 2003: 102-139). Токму како резултат на надворешните влијанија и интервенции (главно по 1774 г.), нациите-држави ќе се појават во Југоисточна Европа, неколку генерации пред тоа да се случи во останатите делови на Источна Европа.

Во периодот од втората половина на XIX век и почетоците на XX век Балканските држави се насочиле кон национална консолидација, но и кон остварување на нивните големонационални идеи за создавање на етнички хомогени држави. Она што за грчкиот национализам е “Мегали Идејата”, за српскиот е “Начертанието” на Гарашинин, а за бугарскиот неостварениот сон за Сан-стефанска Бугарија. Сите овие национализми ги судриле своите големодржавни интереси во остатоците од Османлиската Империја на Балканот, или поконкретно во Македонија (Watson, 1993: 121-125). Чувството на мисија во Балканската

политика било водено од сонот за територијална експанзија на младите балкански нации и ослободување на нивните “*поробени браќа*”.

Првата половина на XX век за Европа ја означи најмрачната страница во нејзината историја. Двете светски војни најголемиот интензитет го имаа во Европа. Паралелно со ова, развојот на идеологијата оди во два радикални правци. Од една страна комунизмот кој ја заплиснува Источна Европа, а чиј главен репрезент бил претставен во лицето на Сталинистичкиот режим и СССР. Од друга страна појавата на фашизмот во Италија и на нацизмот во Германија, придонесуваат за радикализација на меѓународните односи. Во вакви услови интеграцијата на Европа била можна само со насилно, механичко обединување. Сето ова се коси со сликата која Европа за себе ја гради, а тоа е дека создала една оригинална цивилизација која се карактеризира со духовност, хуманизам, рационалност и демократија. Но, во овие историски моменти се чини дека таа докажала дека го поседува токму спротивното. Имено, Европа поеднакво е дом на расизмот, самоволието, романтичарското сонување, немањето достоинство, правда и разум (Morin, 1989: 57).

Во исто време, во потрагата по сопствениот идентитет, балканските нации прават обид да ги дефинираат националните рамки, врз етнички заснована идеја за нацијата и со силно јазично јадро (Тодорова, 1991: 240). Вака дефинирани, тие влегле во борба за она што останало од османлиското наследство. Она што во овој период води кон еуфоризмите поврзани со “*расната хигиена*” и “*конечното решение*”, кон крајот на XX век добива свој еквивалент во терминот “*етничко чистење*” (Dzenkins, 2001: 19).

Етничките промени кои настануваат на Балканот се спроведувани под превезот на државната принуда. За Вебер, власта (читај “*државата преку нејзините управувачки структури*”) има моќ да ја спроведува ваквата принуда. Понатаму, за него власта ја претставува можноста одредени личности да се покорат на наредба која има одредена содржина. Во корелација со дефиницијата за власта што ја нуди Вебер, “*власта*” поседува моќ и има влијание врз одредена група (најчесто територијално поврзани) луѓе, кои и се покорни на истата (Вебер, 1976: 37). Национализмот на Балканот во текот на XX век се осмислува првенствено врз основа на јазичниот и верскиот идентитет. Сите национални и културни водачи го разбираат јазикот како најмоќно средство за обединување. Новите држави работеле врз создавањето на секуларизиран, централизиран и единствен образовен систем, кој покрај војската, е еден од најсилните фактори на национализмот

(Тодорова, 2001: 259-260).

Создавањето на обединета Европа е проект на втората половина на XX век. Европа е првиот пример во историјата на светот, нациите доброволно да се групираат во она што со едно име се нарекува *Заедница*, а на кое дополнително треба да му се даде содржина (Domenak, 1993: 36). Изградбата на Европа е врзана со надкултурниот, наднационален и цивилизациски избор во кој треба да се бараат предизвиците со кои не можеме да се соочиме во старите политички и територијални рамки. Заедничката насока на развојот на европското општество е изразена во четири основни области: индустриското производство, образованието, урбанизацијата и јакнењето на државата-заштитничка (ibid, 78,79).

Новата Европска свест не е нова во смисла на нови кујни или нови философии. Таа е поврзана со развојот на новите историски текови кои се јавуваат во свеста во периодот 1960-1980 година. Ова е проследено со силниот економски и индустриски развој, како и со создавањето на единствениот западно-европски пазар. Но, секако ваквите процеси не минуваат и без слабости и недостатоци. Паралелно со нив настанува криза во семејството и пад на наталитетот. Семејството е основната општествена алка и преку репродукцијата обезбедува продуктивна работна сила. Недостатокот од работна сила продуцира зголемена емиграција, која кон крајот на XX век е најголемиот проблем за Европа (Morin, 1989: 122). Така, кривката европска култура загрозна од глобализацијата, сега е соочена со предизвикот да ги адаптира новите емигрантски култури.

Европа се соочува со три големи предизвици: економскиот, демографскиот и енергетскиот, кои се меѓусебно поврзани и со приближување кон денешницата тие стануваат сè поактуелни. Може да се каже дека Европејците одамна бараат, иако за тоа и не се целосно свесни, да усогласат двете големи утопии, кои што нивните предци ги започнале пред два века - либерализмот и социјализмот. Европа на иднината е Европа на предизвици, а не на историски воскрес. Еден од ваквите предизвици е решавањето на спорот меѓу конкурентноста и социјалната заштита. Логиката на пазарната економија бара преуредување на природната средина на живеење. Се губат малите периферни гратчиња, а околу големите градови никнуваат бројни предградија. Понатаму, тука е предизвикот на културата. Досегашните прилагодувања се чини не се доволни пред предизвикот на масовната култура. Се чини не се доволни континенталните европски врзувања и нивниот обид да се опонира на Англо-американската културолошка шема

(Domenak, 1993: 79-87).

Последната тенденција на разгорување на национализмите на Балканот, успеа на површина да го изнесе подзаборавеното прашање на црквата, која за разлика од пред XIX, кон крајот на XX век е ставена во функција на нацијата-држава (Шеј, 2002: 177-180). Но, ова не го менува фактот за значењето на црковните институции, кои низ досегашната историја се покажале како потрајни, па можеби и од оние на нацијата-држава. Поради ова е и важноста што ја има минатото за овие простори. Успешната манипулација со историјата, овозможила многу од идентитетите на минатото да станат необично туѓи за голем дел од населението денес инкорпорирано во различните балкански народи (Каракасиду, 2002: 259).

На прагот на завршувањето на Студената војна, на Балканот се актуелизираа главно три национални прашања, чие решавање во последната деценија на XX век побудуваше излив на емоции и раст на национализмите. Првото прашање е *српското*, кое што е поврзано со просторите на СФРЈ, кадешто живеела Срби и кое беше искористено за лансирање на Големосрпската идеја. Истото прашање денес во прв план се врзува со статусот на српскиот ентитет Република Српска во Босна и Херцеговина, и положбата на српското малцинство во енклавите на Косово. Треба да се истакне, дека приоритетот кој го уживаше *српското прашање* на територијата на Р. Хрватска, во почетокот на 90-те, по воениот конфликт и исселувањето на Србите од Книнска Краина, денеска е исфрлено од актуелноста; Второто прашање кое доведе до будење на национализмот е *албанското прашање* поврзано со решавањето на конечниот статус на Косово и положбата и статусот на Албанците во Р. Македонија, заеднички обединети со идејата за создавање на Голема Албанија; и третото е *македонското прашање*. Последното битно и суштински се разликува од претходните две во фактот дека не се врзува со големо-националната идеја на Македонија, туку се манифестира со културолошкиот судир околу името со Грција, непризнавањето на Македонската Православна Црква од страна на Српската Православна Црква, како израз на непризнавањето на македонската религијска, а со тоа и национална посебност и претензиите на Бугарија кон македонската историја и непризнавањето на македонскиот народ како посебна нација. Последната тенденција, во насока на интегрирањето на земјите од регионот на Југоисточна Европа во евро-атланските институции, го промовира Западниот Балкан, како имагинарна регионална целина која ги обединува, а на тој начин и гетоизира претходно споменатите прашања. Но, преминувањето на

пежоративната перцепција од поимот *Балкан*, кон терминот и регионот на *Западен Балкан*, се чини не нуди брзо решение на постојните проблеми и брзо интегрирање на истиот во пошироката европска целина. Токму напротив, ваквата изолација само ја зголемува опасноста од креирање нови конфликти. Манифестното изразување на ваквата потенцијално конфликтна состојба е изразена преку намерите на балканските народи да го искористат создадениот историски вакуум за сопствените национални концепти, а на штета на нивните соседи.

Во прилог на ова е и перцепцијата која постои на Западот за *Балканот и Јадранот*, а денес пренесена на *Западниот Балкан*, “како последна линија на контрола и одбрана од муслиманскиот исток” (Noris, 1999: 18). Оттука, овој регион, со исклучок на муслиманското малцинство во Бугарија, како и малата муслиманска заедница во северна Грција, ги интегрира во себе сите останати балкански муслимани. Иако ваквото гледиште можеби изгледа премногу ригидно, сепак во пракса може да се очекува неговите евро-атлански аспирации, како остаток на Османлиската Империја, во голема мера да зависат од напредокот кој на овој план го остварува Турција. Исто така, со решавањето на прашањето за статусот на Косово, може да се очекува Србија и Црна Гора, од последни, да го преземат приматот на носители на ваквите интеграциски процеси.

Долгата битка за создавањето на нациите-држави, процес во кој југословенската конечна дезинтеграција може да се сфати како последна фаза, се водеше во текот на целиот XX век. Постмодернистичкиот поглед на балканскиот дискурс не е завртен кон малцинствата во соседните земји, туку кон новите емигрантски малцинства од Далечниот Исток, а заканата кон традиционалната балканска нација-држава сè повеќе доаѓа од глобализирачките закани на меѓународната економија.

Предизвиците на колективниот идентитет како на Балканот, така и во останатиот дел на Европа се чини полека, но сигурно се доближуваат. Паралелно со новите текови на политичка и економска интеграција на земјите од Балканскиот полуостров во Европската Унија, се создава и правна рамка за меѓусебна непречена комуникација и соработка. Заканата која кружи околу нас е истовремено дифузна, неизвесна и нечујна. Таа не е само резултат на надворешните закани од меѓународниот тероризам, што го кристализира и засилува судбинското заедништво. Таа е и во самите нас, во дехуманизирачката отуѓеност на граѓанското пазарно општество, изразено преку човечкото ситничарење, распад и фатализам. За Морен ова е изразено во нашето: “*Од денес за утре*” (Morin, 1989: 139).

Доколку првата ренесанса е отворање кон сите хоризонти на сопствениот свет, втората ренесанса ќе мора да биде отворена кон сите хоризонти на светот. Почитувањето на смислата на секој живот, во секоја култура, подеднакво е предизвик и на сегашноста и на иднината.

Резиме

Основите на европската култура и цивилизација лежат во рамките на културното наследство, кое произлегува од „античкиот Балкан“. Историјата на Западна Европа со поделбата на Римското царство во голема мера го исклучува балканското културно наследство. Ова е особено присутно во односот кон Османлискиот период. Создавањето на модерните нации овозможи, „Западниот“ принцип на нација-држава да биде промовиран меѓу христијанското османлиско население. Големо-националните програми на младите балкански нации придонесоа просторите на Балканот да прераснат во pejоративна културна зона, во која „државната принуда“ на „легиитимните власти“ е искористена за механичка конструкција на идентитетите, што е далеку од нивната визија за органска припадност кон нацијата. Современоста, како и пост-модернистичкиот поглед на глобалниот свет ги промовираат европските перспективи на Балканот.

Strashko STOJANOVSKI

EUROPE AND THE BALKANS: HISTORICAL HERITAGE AND CONSTRUCTION OF COLLECTIVE IDENTITIES

Abstract

The base of European culture and civilization lays in the cultural heritage, which origins from “the ancient Balkans”. History of the Western Europe with the division of the Roman Empire, in great measure excludes the Balkan cultural heritage. This is especially expressed with the relation to the Ottoman period. Creation of the modern nations enables “The Western” principle of nation-state to be promoted through Christian Ottoman population. The great national programs on the youth Balkan nations contribute the space of the Balkans to become pejorative cultural zone, in which “the state obligation” of “the legitimate authorities” is used for mechanical construction of the identities, which is far from their vision for organic qualification thought the nation. Contemporary view of the post-modern, global world promotes the European perspectives of the Balkan.

Библиографија

- Андерсон, Б., 1998. *Замислени заедници*. Скопје: Култура.
- Вебер, М. 1/1976. *Привреда и друштво*, том први. Београд: Наша книга.
- Dzenkins, R. 2001. *Etnicitet u novom kljucu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Domenak, Z. L. 1993. *Evropa: Kulturni izazov* Beograd: Biblioteka XX vek.
- Каракасиду, А. 2002. *Полиња жито, ридишта крв*. Скопје: Магор.
- Мазовер, М., 2003. *Балканош, крашка исхиорија*. Скопје: Евро Балкан Прес.
- Morin, E. 1989. *Kako misliti Evropu*, Sarajevo: Svjetlost.
- Noris, D. E. 1999. *Balkanski mit, pitanja identiteta i modernosti*. Beograd: Geopolitika.
- Острогорски, Г. 1992. *Историја на Византија*. Скопје: Наша Книга.
- Peri M. 2000. *Intelektualna istorija Evrope*, Beograd: Clio.
- Саид, Е. 2003, *Ориентализам*. Скопје: Магор.
- Smit D. A. 1997. *Nacionalni identitet*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Тодорова, М. 2001. *Замислувајки го Балканот*. Скопје: Магор.
- Watson, H. S. 1993. *Nacije i drzave*, Zagreb: Globus.
- Шеј, Џ. 2002. *Македонија и Грција, Битката за дефинирање на нова балканска нација*. Скопје: Макавеј.